

Universiteterne strammer op

- rådgivning i ”God videnskabelig praksis”

Hvilke problemer er der med den videnskabelige praksis på universiteterne? De to forfattere præsenterer her de første erfaringer i deres rolle som rådgivere for forskere om god videnskabelig praksis på Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet.

I dønningerne efter ”Penkowa-sagen” har der været en række initiativer i Videnskabsministeriet og på landets universiteter for at sikre god videnskabelig praksis (se boks). Siden april 2014 har de to forfattere været udpeget af dekanatet ved Københavns Universitets Natur- og Biovidenskabelige Fakultet som såkaldte ”named persons”. I den rolle skal vi rådgive studerende og forskere om god videnskabelig praksis, herunder ”regler” om medforfatterskab, samt spørgsmål i tilfælde af mulige brud på god praksis. Vi fungerer altså uafhængigt af fakultetet og dets ledelse, og rådgivningen lægges ikke offentligt frem, men vi behandler ikke anonyme henvendelser.

Forfatterne

Af Kaj Sand-Jensen, professor ved Ferskovs Biologisk Laboratorium, Biologisk Institut, Science, Københavns Universitet.
ksandjensen@bio.ku.dk

Bo Jellesmark Thorsen, professor ved Sektion for Miljø og Naturressourcer, Science, Institut for Fødevarer og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet.
bjt@ifro.ku.dk

Vi har i det første år har haft seks henvendelser. Ingen har handlet om alvorlige brud på god videnskabelig praksis. Ingen henvendelser har handlet om grov selektivitet i dataudvælgelse eller noget, der tangerer egentlig svindel. Der har heller ikke været henvendelser om uenighed om fordeling af medforfatterskaber. Så langt så godt.

Når publicering trækker i langdrag

Vi har derimod haft henvendelser fra forurettede postdocs og ph.d.-studerende, som handler om, at vejledere og forskningsledere usædvanligt længe (år) har forsinket publikation af udfærdigede artikler og afhandlinger, hvor lederne optræder som medforfattere. Det er selvsagt helt afgørende for den fremtidige karriere og ansættelse, at man som postdoc eller ph.d.-studerende får publiceret sine afhandlinger indenfor en rimelig tidshorizont. For arbejdsglæden, selvtilliden og en fuldført afslutning

på en stor indsats er det afgørende, at arbejdet bliver publiceret. Det er også en pligt over for samfundets og private fondes investering i forskningsprojekter, at gode resultater selvfølgelig publiceres og kan komme til alment kendskab, diskussion og nytte i videnskaben og samfundet. Princippet er, at forskere og forskerstuderende både har en ret til og en pligt til at publicere deres resultater. Derfor – hvis vejlederen, forskningslederen eller andre medforfattere ikke svarer på gentagne henvendelser pr. telefon, mail og dørbanken fra førsteforfatteren, men tværtimod ikke viser nogen tegn på at ville bidrage aktivt til publicering, eller aktivt modsætter sig den – så må man oplyse vedkommende om, at man alligevel agter at gå videre med publiceringen. Det kan ende med, at den sendrægtige ikke kan forblive på forfatterlisten af mangel på tilbagemelding. Det er i fuld overensstemmelse med de såkaldte Vancouver-bestemmelser for forfatterskab.

Vancouver-bestemmelsernes tredje princip om, at forfattere skal godkende den indsendte version af en artikel, kan altså *ikke* bruges som en vetoret mod publicering. Hvis man er uenig i en artikels indhold, som andre forfattere er enige om, så står det en frit for at skrive og indsende en kommentar eller tilsvarende, hvis artiklen publiceres.

At sætte en medforfatter af holdet opfattes åbenbart af mange som et meget drastisk skridt. Vi fornemmer, at forskere generelt, men yngre forskere måske i særdeleshed, derfor finder sig i usædvanligt meget i sådanne konfliktsituationer med

forskningsledere og hellere bakker ud end insisterer på retten til at køre fremad.

Det er i virkeligheden et ledelsesproblem og en uacceptabel praksis, der ligger bag den situation, at medforfattere, herunder til tider vejledere og forskningsledere af forskellige grunde mister interessen for afhandlinger fra ikke bare én men adskillige tidligere forskerstuderende. Måske har afhandlingerne ikke *Science*-potentiale, eller der kan ligge noget andet bag den manglende interesse for publicering. Ledelsesproblemer er ikke vores bord, men en uofficiel henvendelse til de øverste ansvarlige ledere, typisk instituttets ledelse, kan alligevel sætte skred i sagerne.

I kløerne på "fup"-tidsskrifter

De senere år er der opstået en vildtvoksende underskov af "open acces" eller "review/publish for fee" tidsskrifter, der ganske intensivt henvender sig direkte til forskere om publiceringsmuligheder. Der er endda flere af disse tidsskrifter, som har valgt sig et navn, der ligger meget tæt på kendte og højt estimerede tidsskrifter. Disse nystartede "parasittidsskrifter" skal man som ung førstegangspubliserende, men også som erfaren forsker, passe på. Kommer man uforvarende til at indsende sin afhandling til et parasittidsskrift, kan det være svært, efter en ofte fuldstændigt summarisk og overraskende ukvalificeret "reviewer-behandling" at trække sin afhandling tilbage. Også selv om man hverken har modtaget en korrektur eller har underskrevet en forfattererklæring, der overfører ens copyright til tidsskriftet. Reaktionen fra tidsskriftet på kravet om få trukket artiklen tilbage *kan* være et økonomisk modkrav, og her ligger den økonomiske fidus sandsynligvis hos "open access". Andre tidsskrifter annoncerer med, at de for beskedne gebyrer sikrer et review og en online publicering. Det

Det kan være svært at opdage brud på god videnskabelig praksis.

Tegning: Anton Brand, Shutterstock.com

Vancouver-bestemmelserne

Disse retningslinjer for forfatterskab er udviklet af International Committee of Medical Journal Editors, men er siden blevet en vidt udbredt standard til at afgøre og administrere forfatterskaber. De vigtigste retningslinjer gengives her (i forfatterens oversættelse):

Beslutninger om forfatterskab bør baseres på følgende 4 kriterier:

- Forfattere skal have bidraget væsentligt til udformning *eller* design af arbejdet; *eller* fremskaffelse, analyse *eller* fortolkning af data for arbejdet; OG
- bidraget til udarbejdelse af det oprindelige manuskript eller revideret det kritisk mht. vigtige intellektuelle aspekter; OG
- godkendt den endelige version til; OG

- Er enig i at være ansvarlig for alle aspekter af arbejdet i den forstand, at man medvirker til at sikre, at spørgsmål relateret til præcisionen eller integriteten af enhver del af arbejdet bliver passende undersøgt og afklaret.

Derudover:

Ud over at være ansvarlig for de dele af det arbejde, han eller hun har stået for, bør en forfatter kunne identificere, hvilke medforfattere der er ansvarlige for andre specifikke dele af arbejdet. Desuden bør forfattere have tillid til integriteten af bidragene fra deres medforfattere.

Alle, der optræder som forfattere, bør opfylde alle fire kriterier for forfatterskab, og alle, der opfylder de fire kriterier, bør identificeres som forfattere.

Danske universiteters kodeks for "God videnskabelig praksis"

De danske universiteter tilslutter sig nationale og internationale værdier og standarder vedrørende god videnskabelig praksis. Sådanne fælles nationale værdier omfatter det nye danske kodeks (Danish Code of Conduct for Research Integrity) fra Videnskabsministeriet november 2014, som er omtalt af Jens Morten Hansen i Synspunkt i Aktuel Naturvidenskab (nr. 5/2014). Sådanne nedskrevne værdier og standarder har det imidlertid med at være meget generelle og være svære at forholde sig konkret til, fordi der mangler eksempler, der fremmer forståelsen. Man skal også være opmærksom på, at der er tale om et moralsk eller etisk kodeks, som ikke udgør et juridisk bindende katalog for, hvad man må eller ikke må.

Det Naturvidenskabelige Fakultet, KU har defineret fire almene principper for god videnskabelig praksis, som oversat til dansk lyder:

1. Forskning skal udføres pålideligt, objektivt, omhyggeligt, uvildigt og uafhængigt.
2. Forskning skal kommunikeres ærligt og med præcis og fair kreditering af andres forskning.
3. Forskning skal diskuteres og formidles åbent og tilgængeligt.
4. Forskning skal planlægges ansvarligt og sikre oplæring af fremtidens forskere.

er vigtigt, at yngre forskere gøres opmærksomme på, at der findes disse typer tidsskrifter. Kommer man alligevel uforvarende i kløerne på dem, anbefaler vi, at man tydeliggør, at man ønsker at trække sin afhandling tilbage, at man ikke har godkendt en korrektur, at man ikke har videregivet sin copyright, og at man derfor betragter deres adfærd som tyveri og vil overgive sagen til universitetets jurister.

Mørketal?

Vi ved selvfølgelig ikke, om der ligger flere problemer og ulmer vedrørende god videnskabelig praksis, som ikke er kommet for dagen, end de ganske få, vi hidtil har fået henvendelse om. Vi vil dog gerne pege på, at man skal være særligt opmærksom på, at unge forskere kan blive pressede i det yderst hierarkiske forskningssystem, der har udviklet sig herhjemme, hvor de er meget afhængige af velvilje fra deres vejledere og forskningsledere. Det handler om ledernes magt til at fremme eller bremse de unges karriere via publikationer, ansættelser, stillinger og anbefalinger.

I den forbindelse er alle unge forskere, men måske især de udenlandske, i en særligt følsom situation, fordi de ikke har et stort netværk og måske også er mere usikre på, hvad de kan forvente i et fremmed land. Det er igen et generelt ledelsesproblem, som imidlertid kan danne grobund for henvendelser af den type, som vi har måttet forholde os til.

Medforfatterskaber

Overraskende nok har vi *ikke* fået henvendelser om medforfatterskaber. Her kunne vi ellers godt forstille os, at der kunne være baggrund for justering af praksis. Vi kan henvise til den tummel, der har været for Penkows medforfattere. Vi kan også nævne, at artiklerne i løbet af de seneste 20 år har fået længere og længere forfatterlister, hvilket kan begrundes i reelle større samarbejdsrelationer, men også kan handle om en ændret kultur i forskningsgrupper, hvor man gensidigt tilgodeser hinanden for at forbedre gruppens samlede fremtræden.

Måske vil der i fremtiden ske en opstramning ved tildeling af medforfatterskaber, så de kommer i bedre overensstemmelse med Vancouver-bestemmelserne. Men det er vores opfattelse, bl.a. via ph.d.-kurser om skriveprocesser, at der foregår fordeling af medforfatterskaber med mere rund hånd, end der helt kan retfærdiggøres. Derfor kan man stadig ude i den frie forskningsverden møde en medforfatter, som ikke kan redegøre for baggrund, indhold og implikationer af en afhandling, som ikke desto mindre er meriterende for vedkommendes anseelse og karriere.

Diskussionen om medforfatterskaber handler ofte om for mange eller uberettigede forfatterskaber. Men den modsatte udfordring findes også: At forskere, der reelt har bidraget så meget til en artikel, at de burde være medforfattere, i sidste ende ikke figurerer på artikler og afhandlinger. Det er i princippet lige så problematisk. Det gælder selvfølgelig særligt, hvis myndigheder eller private firmaer og interessenter aktivt har bidraget til, at afhandlingen blev skrevet, men ikke figurerer på forfatterlisten. Men dilemmaet findes også, hvis det er vejledere og ældre forskere, der har hjulpet en yngre forsker på vej i analyse- og skriveprocessen, men ikke optræder som medforfattere.

Virker institutionen?

Som sagt har henvendelserne til os hidtil været få, og ordningen har virket i så kort tid, at det er for tidligt med en konklusion om dens virke. Ovenstående indeholder dels erfaringer, vi har gjort os indtil nu, og nogle synspunkter om medforfatterskaber. Det er vores oplevelse, at de gange, vi har givet råd, har det været befordrende for at starte en løsning af problemet – men selve problemløsningen har typisk ligget på andres bord. Det er også vores opfattelse, at selv om observationerne indtil nu er få, så er de problemer, vi har peget på, hvor yngre forskere er kommet i klemme, ikke enestående. Vi mener derfor, at institutledelserne bør øge opmærksomheden om disse forhold. ■

Videre læsning:

Mere om Danish Code of Conduct for Research Integrity:
<http://ufm.dk/publikationer/2014/the-danish-code-of-conduct-for-research-integrity>

Mere om Vancouver-bestemmelserne for forfatterskab:
www.icmje.org/recommendations/